

BATALJER VED OMØ OG AGERSØ

I KRIGSAARENE 1807—14

Af

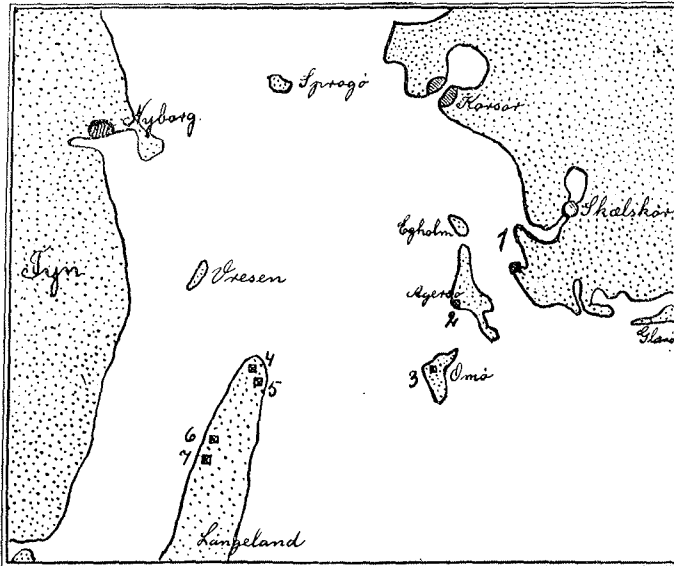
M. A. Ebbesen.

Krigen med Englænderne fra 1807—14 maa i de fleste populære Danmarkshistorier nøjes med en meget beskeden Plads. Længere end til en Omtale af Københavns Bombardement og Linieskibet „Prins Christian“s Kamp ved Sjællands Odde har vore folkelige Historieskrivere sjældent kunnet strække sig, og vil man have mere at vide, henvises man til den mere specielle Litteratur eller Arkiverne.

Og dog var den omtalte Krig slet ikke saa fattig paa Begivenheder. De kan vel ikke kaldes særlig store; men nogle af dem er dog værd at nævne. Især i og omkring Storebælt forefaldt der jævnligt Episoder. Det var jo af største Vigtighed for Danmark, at Forbindelsen over dette Farvand ikke blev afskaaret, og da Englænderne netop der gjorde, hvad de kunde, for at hindre vor Sejlads, var Sammenstød uundgaaelige.

I en lille Pjece („Batterierne paa Stignæs, Agersø og Omø“) har jeg tidligere gjort Rede for, hvorledes der var opført en Kæde af Batterier tværs over Bæltet for at beskytte Færgefarten og vore Troppeoverførelser.

Paa hosstaaende Kort er disse Batterier indtegnet efter en Fortegnelse fra 1809. I Efteraaret 1807 og ved Overførelsen af de fremmede Hjælpetropper,

Kort over den sydlige Del af Store Bælt.

Kortet viser, hvorledes der var anlagt en hel Kæde af Batterier paa Smaaøerne. Ogsaa omkring Nyborg og Korsør var der stærke Befæstningsanlæg.

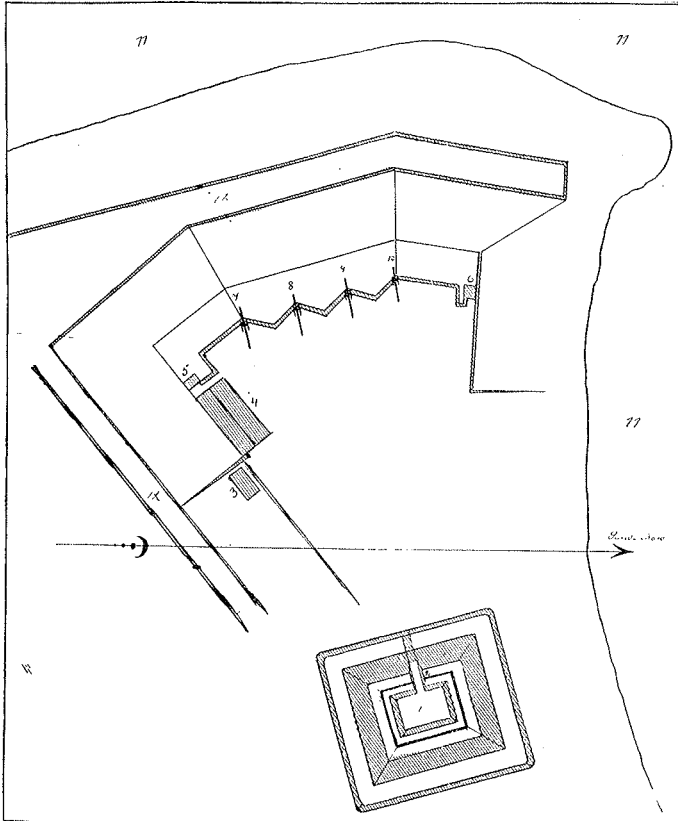
1 Stigsnæs Batteri. 2 Agersø Batteri. 3 Omø Batteri. 4 Frankelint Batteri. 5 Hou Batteri. 6 Lohals nordre Batteri. 7 Lohals søndre Batteri.

Spanioler og Franskmand, i Foraaret 1808 havde man følt Mangelen paa stærke Befæstningsanlæg ved Storebælt's Kyster. Den 24. Juni 1808 gav Kongen da Ordre til, at der skulde opføres en Række Batterier paa Smaaøerne og et paa Stigsnæs.

Bataljer ved Omø og Agersø.

81

Tiden viste, at de smalle Sunde mellem Omø og Agersø, Agersø og Stignæs og Fyn og Langeland nok kunde beherskes af saadanne Anlæg; men Far-

Kort over Stignæs Batteri 1808
(efter Croquis i Hærens Arkiv).

1 Redoute. 2 Bro til Redouten. 3 Ammunitionshus. 4 Vagthytte. 5, 6 Materialskure. 7, 8, 9, 10 Kanoner. 11 Agersøsund. 12 Grav, hvor Jordfylden er taget.

våndet mellem Omø og Langeland var for bredt. Her sejlede Englænderne ugenert igennem. Anlæg-gene gjorde dog god Nytte, idet Bæltsbaadene kun uden for Kanonerne Rækkevidde var udsat for at blive opsnappet.

Batterierne paa Agersø og Stignæs er paa Grund af deres afsides Beliggenhed bevaret forholdsvis godt, medens Anlægget paa Omø forlængst er jævnet med Jorden. Bedst bevaret er vel Stignæs Batteri, hvor man endnu kan følge hver enkelt Linie i Anlægget, der paa det nøjeste svarer til det her gengivne Croquis.

Nu er dette Batteri omgivet af Skov; men under Krigen med Englænderne naaede Ørnehoved Skov ikke saa langt ud. Fra den temmelig høje Redoute var der en glimrende Udsigt over de omliggende Farvande, og i Forbatteriet pegede de temmelig svære Kanoner ud over Agersøsund. Foran Batteriet, ned mod Stranden, ses endnu en næsten tilgroet Grav, hvor Jordfylden er taget. I 1936 blev de Slaaenbuske, der i Tidens Løb havde bredt sig over Anlægget, fjernet, og ved Velvilje fra Krigsministeriet, Hofjægermester Castenschiold og Magleby Sogneraad blev det muligt at gøre Stedet til en historisk Mindeplads.

I det følgende skal der nærmere gøres Rede for de Træfninger, der fandt Sted i den sydøstlige Del af Bæltet under Krigen.

Hovedbegivenheden paa disse Egne var vel Erobringen af den engelske Krigsbrig „The Tigress“. I Dagene før den 2. August 1808 havde denne Brig ligget ud for Knudshoved for at hindre den danske Trafik; men nævnte Dags Morgen lettede den og gik sydpaa. Kaptajnløjtnant Schönheyder, der var

Chef for de danske Kanonbaade i Nyborg, lagde Planer om at opsnappe den og forenede sig med Kaptajnløjtnant J. J. Suensens Baade fra Korsør og G. A. W. Varendorffs Afdeling fra Skælskør.

Det blev en temmelig haard Rotur for de danske Orlogsgaster; men ud paa Aftenen kronedes deres Anstrengelser med Held. Kl. 5 $\frac{1}{2}$ var Briggen ankeret op under Agersø, og da Vinden ved Kanonbaadernes Ankomst var løjet af, besluttede man at angribe. Det store Krigsskib kunde hverken flygte eller manøvrere paa Grund af manglende Vind, hvorimod Kanonbaadene kunde bevæge sig frit. Tilmed havde Kanonbaadene den Fordel, at deres Kanoner let kunde stilles saadan, at deres Ladninger ramte, medens Briggens Kanoner viste alt for højt, saa Kuglerne gik langt over de danske Baade. Efter en heftig Kamp paa $\frac{3}{4}$ Time maatte Englænderne stryge Flaget, og de danske Matroser entrede straks „The Tigress“; ikke en eneste af dem var kommet til Skade. Af den engelske Besætning var derimod to døde og seks saarede. Briggen, der var paa 10 Stk. attenpundige Kanoner og 2 Stk. 68-pundige Morterer, havde lidt en Del ved Kampen; men den var dog en god Gevinst for den danske Flaade, der kun bestod af Smaaskibe.

Tidligere paa Sommeren samme Aar forefaldt en mindre Episode ved Egholm. Den 29. Maj var nogle Baade fra Korsør og Skælskør paa Vej til denne Ø, da de blev opdaget af Englænderne; disse øjnede straks en Chance for Kaperhugst og sendte et Par stærkt armerede Barkasser ud imod dem. Baadene naaede dog ind under Land, hvor Jægere af 1. Jydske Infanteriregiment tog imod dem. Medens Kuglerne

peb om Øerne paa de danske Jægere, fik de Baa-dene halet i Land og holdt Fjenden paa Afstand, til Kaptajn Guldberg fra Agersø ankom med et Par smaa Kanoner og nødte ham til at flygte. Kaptajnen roste i sin Indberetning de danske Soldaters Mod.

Nogle Uger senere, d. 24. Juni, fandt en lignende Batalje Sted ved Omø. Postsluppen fra Fyn førtes nu ikke længere over fra Nyborg til Korsør. Den 23. Juni var der udstedt kgl. Ordre om, at Posten skulde føres dels over Lolland, dels over Langeland—Omø—Skælskør. Om Englænderne havde faaet Nys herom, er ikke godt at vide; men i hvert Fald blev Postsluppen, allerede første Gang den sejlede paa den ny Rute, jaget af Englænderne. En engelsk Brig udsatte to Barkasser, der skulde opbringe Postbaaden. Under Jagten kom denne dog saa nær Omø, at den kunde drage Fordel af de Kanoner, som Kaptajn Guldberg straks havde ladet køre ned til Stranden. Ogsaa denne Gang gik Englænderne Glip af Byttet. Den engelske Skibschef kaldte Barkasserne tilbage, men var gram i Hu over det daarlige Resultat og styrede med Briggen saa nær ind mod Land, som det kunde lade sig gøre, og sendte en tolv-pundig Kugle ind over Byen. Da denne Hilsen blev besvaret fra de danske Kanoner, tilkaldte Englænderen to Fregatter, som sammen med Briggen sendte et Lag ind mod Byen, hvorefter de forsvandt. De afgivne Skud havde ikke gjort nogen Skade.

Den 24. Maj 1809 hørte Omøboerne atter Kanonerne tordne; men denne Gang var det Danskerne, der angreb. Cheferne paa de danske Kanonbaade havde opdaget, at en engelsk Fregat, der sammen med nogle Linieskibe ledsagede en Konvoj, havde

Da de var naaet uden for Skudvidde, fattede de imidlertid en ny Plan. Under Hurraraab delte de sig i tre Afdelinger for at angribe fra forskellige Sider. Derved vilde Danskerne blive udsat for en Krydsild, saa de vanskeligt kunde dække sig. Det saa saaledes ikke godt ud. Den angribende Styrke var paa ca. 600 Mand, og Forsvaret var kun paa godt et halvt Hundrede. Trods det, at der nu blev skudt fra 3 Sider, forstod de danske Jægere dog at dække sig saadan, at kun een saaredes, nemlig nemlig Niels Olsen fra Venslev, der fik det ene Ben overskudt, og efter 1½ Times Kamp maatte Englænderne paany trække sig tilbage. Først efter at det var sket, ankom en større Forstærkning fra Agersø med sværere Kanoner.

Naar Englænderne satte saa meget ind paa at erobre Egholm, var det sikkert ikke alene en Hævnakt. De havde flere Gange prøvet at erobre Smaaøer for at faa faste Holdepunkter. Saadanne Steder kunde der jo ogsaa hentes lidt Proviant nu og da. Paa Romsø ved Kerteminde havde de i længere Tid Spisekammer. Egholm fik de — takket være Kystvagtens Tapperhed — ikke. Hele Affæren blev i alle sine Enkeltheder omtalt i „Berlingske Tidende“, og Kongen meddelte sin Tilfredshed med Jægerne og Officerernes Mod.

Den næste Begivenhed lod ikke vente længe paa sig. Den 21. Juni samme Aar iagttog man fra Agersø, at en Bæltsbaad blev jaget af en engelsk Barkasse. Efterhaanden blev det klart, at Bæltsbaaden vilde søge Beskyttelse under Egholm, og Kaptajn Guldberg startede da paa ny med sine smaa Kanoner for at yde Assistance. Baaden naaede ogsaa ind i Læ af Øen, og efter at der var blevet affyret 12 Skud mod

fjernet sig saa meget fra de øvrige, at den kunde angribes. Da der indtraf Vindstille, saa det ud til, at Fregatten, hvis Navn var „Melpomene“, skulde lide samme Skæbne som „The Tigress“; men efter en heftig Kamp opstod der en let Brise, der fyldte dens Sejl, og skyndsomt tog den Flugten.

Dagen efter forsøgte Englænderne at hævne sig. Hele Dagen havde Konvojen manøvreret i Farvandet ud for Agersø, og ved 5¹/₂-Tiden blev Kystvagten paa Egholm opmærksom paa, at Krigskibene begyndte at udsætte Baade. Det var klart, at der var et Angreb i Vente. Omkring det nordligste Linieskib samledes efterhaanden 15 Chalupper og 2 større Kanonbaade, der paa givet Signal roede ind mod Egholm. Kystvagten her, der bestod af de før omtalte jyske Jægere, førtes af en Underofficer ved Navn Ulrich.

Styrken, der kun var paa 16 Mand, tog Opstilling i den lille Skov, der findes paa Øen, og gav Englænderne en varm Modtagelse. Den vilde dog næppe have holdt Stillingen, hvis ikke Kaptajn Guldborg og Løjtnant Bentzen fra Agersø var kommet til med 36 Jægere. For at komme til Egholm maatte disse Jægere passere den lavvandede Vejle, der adskiller Øerne. Medens de arbejdede med at faa et Par smaa trepundige Kanoner med over, blev de ivrigt beskudt af Englænderne, uden at de dog led Tab derved.

De engelske Matroser var nu naaet saa nær Land, at de kunde springe over Bord og løbe ind mod Land; men Løjtnant Bentzen dannede Kæde med sine Jægere og satte i fuldt Løb mod Angriberne, der saa sig nødsaget til at rykke tilbage, da de ankomne Kanoner samtidig begyndte at sende vellykkede Kardætskskud ind i deres ret tætte Samling Baade.

Barkassen, forsvandt den. Bæltsmakken kunde der-
 efter fortsætte sin Rejse.

I 1810 fik et Par Kanonbaade fast Station ved Agersø, hvor der i Forvejen laa meget Militær. Da hver Kanonbaad i Reglen havde en Besætning paa 60 Mand, var det en ikke ringe Forøgelse af de Byrder, Øens Befolkning maatte bære; men efter de første Par Aars livlige Begivenheder fulgte nu et Par mere fredelige Aar for Øerne. Dog havde Kanonbaadenes Mandskab nok at gøre; det maatte idelig være til Tjeneste for at beskytte Handelsskibene, og stundom maatte de ogsaa give vore Kapere en Haandsrækning.

En Glædesdag har det sikkert været, da et Kaperskib paa 63 Commerce Læster indbragtes til Agersø af vore Kanonbaade. Det var Skibet „Die Hoffnung“, som man d. 22. Juli 1810 havde afskaaret fra en Konvoj paa 10 Skibe. Et andet Fartøj, som blev taget fra samme Konvoj, bragtes til en anden Havn.

I Sommeren 1810 vrimlede det med Kapere om vore Storebæltssøer. Efter at Kaperiet en Tid havde været forbudt, var der nemlig nu udstedt et nyt Reglement, og saavel Hadet til Englænderne som Udsigterne til Vinding, fristede mangen Skipper til at lade sit Fartøj indrullere, ligesom Købmænd og Rederier kappedes om at udruste Skibe. I Korsør udrustedes i 1810 fem nye Kaperskibe, nemlig „Tordenskjold“, „Haabet“, „Svalen“, „Lynstraalen“ og „Anne Marie“; men ogsaa fra andre Byer stævnedes Kapere til Storebælt, hvor der altid var engelske Skibe, og hvor de mange Batterier afgav god Beskyttelse. Adskillige Gange havde Kaperne Held med sig. Af de Priser, der indbragtes til Korsør, kan nævnes „Frau Alvilda“, der var lastet med 487 Sække

Kaffe, 80 Fade Sukker, 99 Fade Sirup, 70 Baller Bomuld og 20 Pakker Barder, „Die Vriendschap“, hvis Ladning bestod af 1700 Tdr. Hørfør, „Oceanus“, „Julie“ og „Alexandrine“. Sidstnævnte Prise blev indbragt af Korsørkaperen „Lynstaalen“. De andre var erobret af Kapere fra København og Helsingør, men hvad enten det var Bymænd eller andre, der kom ind med en Prise, gav det altid Anledning til en glad Dag.

Efterhaanden som Tiden gik, vænnedes de danske Søfolk til at betragte Fjendens Nærværelse som en Selvfølge, og man søgte, saa godt man kunde, at sætte lidt indenlandsk Søfart i Gang. Det var naturligvis farligt for et enligt Skib at begive sig ud paa Rejse, men saa sluttede Skibene sig sammen i store Konvojer under Beskyttelse af Kanonbaadene. ⁷

En saadan Konvoj paa ca. 40 Jagter og Galeaser satte d. 11. August 1812 Kursen ind i Agersøsund, hvor den, efter alle Solemærker at dømme, skulde være godt beskyttet. Paa den ene Side laa Stignæs Bateria og paa den anden Side Agersø Bateria. Da der desuden var to Kanonbaade til Beskyttelse, kan man ikke sige noget til, at Ledelsen vovede at ankre op her for Natten. Major Origny, som nu var Agersøs øverstkommanderende, posterede Vagtposter ved Havnen og Stranden, og der blev patruljeret mellem Skibene.

I den mørke Høstnat var det imidlertid ikke saa let en Sag at passe paa 40 Skibe, og hen ad Morgenstunden hørtes da ogsaa Larm, der vidnede om, at Fjenden var ved at operere. Der blev straks slaaet Alarm, og kort Tid efter var Maanedsløjtnant Jakobsen paa Vej ud med de to Kanonbaade og en anden ar-

meret Baad. Om Bord befandt sig saavel Matroser som Jægere, og alle længtes efter at komme i Kast med Fjenden.

Da Baadene naaede ud i Konvojens Yderkant, opdagede man, at Fjenden allerede havde afskaaret og besat to Skibe, en Skonnert og en Galease, som han bugserede sydefter. Skjult af Mørket var seks engelske Chalupper gaaet Syd om Omø og havde saaledes haft Held til at gøre et Indhug i den danske Konvoj.

Men nu begyndte det at gry ad Dag, og Jakobsen gav Ordre til Forfølgelse. For fuldt Pres roede de danske Matroser, mens Baadenes Haubitzer og Falkonetter sendte det ene Lag efter det andet mod Englænderne. Kunde man ikke erobre Baadene tilbage, vilde man i hvert Fald gøre dem ubrugelige for Englænderne; man naaede da ogsaa at ramponere dem ikke saa lidt. Imens var Kystværnet stimlet til paa begge Sider af Sundet og Kanoner kørt op. Baade fra Agersø og Stignæs drøned Skuddene ud mod de 6 fjendtlige Baade. Et Kardætskud traf Siden af en engelsk Chalup. I Forfærdelse styrtede Mandskabet over i den anden Side, saa Baaden kæntrade. Kun een af Mandskabet naaede i Land; af ham erfarede man senere, at Chaluppen havde været bemandet med 23 menige Matroser, to alm. Officerer og en Brigchef. Englænderne havde saaledes dyrt betalt de ranede Baade. Desuden fik vi som Erstatning den kæntrade Kanonchalup, der bjergedes med fuld Udrustning. Sandsynligvis har der ogsaa i de andre Baade været Mandefald; thi den bjergede Chalup bar mange Mærker af Kugler, og en Matros, der

Dagen efter drev i Land, havde en Kugle i Halsen. Han blev begravet paa Agersø Kirkegaard.

Løjtnant Jakobsen og hans Mandskab udviste under denne Batalje et udmærket Mod, og Ledelsen paa Agersø modtog da ogsaa Kongens Tilkendegivelse af sin Tilfredshed. Om denne Skrivelse gik de øverstbefalende til Hovedet faar staa hen; men i hvert Fald indlod de sig kort Tid efter paa et dumdrigt Foretagende, der kostede Maanedsløjtnant Jakobsen Friheden. De fjendtlige Krigsskibe, der hin Nat havde udsendt de 6 Kanonchalupper, opholdt sig stadig i Farvandet og ledsagede nu en Konvoj, der agtede sig gennem Bæltet. Major Origny udkommanderede da Maanedsløjtnanten for at gøre Kaperhugst; men Heldet fulgte ikke de danske Orlogsgaster. I sin Rapport til Kongen skriver Jakobsen efter en længere Indledning: „Jeg besluttede nu at gaa ud i Konvojen. Kl. 11 $\frac{1}{2}$ (Aften) var jeg der, og efter at være prajet af en Fregat og en Kutterbrig attackerede jeg en Koffardibrig; men den var besat og vel armeret; jeg forlod den, efter at have modtaget flere Skud af den. Min Hensigt var nu at gaa til den anden Ende af Konvojen, da jeg blev var to fjendtlige Chalupper at ligge til Luvart; derpaa holdt jeg op imod Vinden; men jeg var allerede set af dem. Jeg forceerede nu med Sejl og Aarer, saa meget det var muligt; men desuagtet vedblev Fjenden at hale ind paa mig, og tillige vedligeholdte han en stærk Musketild fra begge Fartøjer, hvilket blev besvaret fra en Haubitz saa hurtigt, som det stod i min Magt med een Mand, da de øvrige sad ved Aarerne. Uagtet al vor Anstrengelse entrede han med begge Fartøjerne. Jeg maatte nu ligge under for Overmagten efter at have

forsvaret Chaluppen. De to fjendtlige Chalupper tilhører Orlogsskibet „Dictator“ og var commanderet af Lieutenant Duel. Jeg havde hverken døde eller bleserede. Chaluppen saavel som Sejlene var meget ramponeret. Jeg maa ikke undlade at tilkendegive Hans Majestæt, at Styrmand Gundersen, saavel som hele Mandskabet, ved denne Lejlighed viste det stærkeste Mod og Anstrengelse.“

Rapporten er underskrevet om Bord paa den engelske Flaade i Vingøsund (det dengang brugte Navn for Gøteborg) d. 10. Sept. 1812. Maanedsløjtnant Jakobsen, saavel som Mandskabet, førtes senere til England, hvor de menige sikkert er blevet interneret paa Prisonskibene i Chatham, medens Jakobsen ligesom de andre Krigsfanger, der havde Officersrang, kunde tilbringe Tiden under mere frie Former i Lejren ved Reading. Her kunde de danske Officerer hengive sig til Studier eller Friluftsliv efter Behag; men alligevel længtes de alle efter at komme hjem og forsvare Landet paa ny. Da der stadig udveksledes engelske og danske Fanger, naaede mange ogsaa at se dette Ønske opfyldt. Et smukt Minde om de danske Krigsfangers Ophold i England er opbevaret paa Frederiksborg Slot. Det er en Skibsmodel, udført i Elfenben, som Krigsfangerne forarbejdede og skænkede Kongen.

Men hjemme i Danmark gik Krigen sin Gang. Snart snappede vi et Par Baade fra Englænderne; snart var det omvendt. Den 1. Oktober 1812 ankrede igen en Koffardiflaade op i Agersøsund; denne Gang var den paa hen ved 100 Skibe. Et stolt Syn maa det have været at se de mange Skibe manøvrere i det smalle Farvand mellem Agersø og Stignæs.

Hverken før eller senere har man vel paa disse Egne haft Lejlighed til at iagttage saa mange Skibe paa een Gang, og hvilke Værdier repræsenterede denne Flaade ikke.

Det var ikke uden en vis Ængstelse, at man fra Agersø og Stignæs Batteri iagttog en fjendtlig Orlogsbrig, der laa til Ankers ved Vresen. Vilde den forholde sig rolig eller vilde den prøve at kapre nogle af Skibene. Saa mange Fartøjer som muligt blev anvist Skælskør Havn. For dem var der ingen Fare, da Indløbet til Skælskør Fjord laa saa tæt ved Stignæs Batteri, der var armeret med 4 fireogtyvepundige Kanoner; men en stor Del af Koffardiflaaden skulde videre til Korsør.

Kl. 2 $\frac{1}{2}$ skete, hvad man havde ventet. Den fjendtlige Brig gik under Sejl med 3 Fartøjer paa Slæb; men det, der nu skete, viser, hvor ypperligt vort Signalvæsen virkede. Saa snart Briggen lettede, gik Premierløjtnant Prytz fra Korsør ud med 4 Kanonbaade for at opholde Briggen. Nord for Egholm mødte han Englænderne og indledede straks en Kamp. Fjenden prøvede stadig at smutte forbi de danske Baade for i en Fart at bortskære nogle Koffardiskibe; men Prytz var ham for hurtig i Vendingen; altid var der en dansk Kanonbaad i Vejen. I næsten to Timer opholdt Prytz den fjendtlige Brig paa denne Maade under gensidig Skydning, og imens var alle Koffardiskibene kommet i Sikkerhed i Korsørs og Skælskørs Havne.

De her nævnte Bataljer viser tydeligt nok, hvor vanskeligt det var for danske Søfolk at færdes i deres egne Farvande under Krigen med Englænderne, og at især Storebælt var meget usikker. Først paa

Aaret 1814 kom den længe ventede Fred; men vort Venskab med Kejser Napoleon fik dyre Følger. Norge var tabt og vor Søfart havde faaet et slemt Knæk. Danmarks Herredømme paa Havet var forbi for bestandig, og kun faa saa saa forhaabningsfuldt paa Tilværelsen som den unge Grundtvig i Digtet „Danmark i 1814“:

Vinteren, ja den var kold;
revnet er Dannemarks Skjold;
sprukken er Dannemarks Krone;
fast er dog Frederiks Trone.
Brøst eller Brud,
kan det ej heles af Gud?